

Marko Babić

ZAŠTO SE USKRS OVE GODINE NIJE SLAVIO 24. OŽUJKA?

Da Uskrs „šeta“ u razmaku od trideset pet dana u godini, a da se Božić slavi svake godine 25. prosinca, to nam je postalo tako obično da o tome redovito ne postavljamo pitanja. A zašto je to tako, i kada će se Uskrs slaviti neke godine, to već unosi mnoga pitanja. I kulturološka, i astronomska, i društvena, i vjernička, a i međureligijska. I nije naodmet barem pokušati razmrsiti taj čvor.

DVA KALENDARA I RASPON OD 35 DANA

Da se Uskrs slavi u *nedjelju nakon prvoga proljetnog punog mjeseca* odredio je Nicejski sabor 325. godine i time prihvatio da se datum Uskrsa ravna prema sunčevu i mjesečevu kalendaru te oscilira od 22. ožujka do 25. travnja prema mjesečevim mijenama koje se računaju poslije proljetne ravnodnevice (ekvinocija). Tako Uskrs „šeta“ u rasponu od 35 dana, a u Crkvi je nastala izreka da se slavi *ne prije Benedikta niti poslije Marka*. Blagdan sv. Benedikta slavio se u Rimu od 11. stoljeća 21. ožujka na dan svečeva preminuća. Budući da taj datum pada u vrijeme korizme, zbog čega bi bio trajno zapriječen, blagdan je u obnovljenom kalendaru prebačen na 11. srpnja kako se u galskom obredu slavio već u 8. stoljeću. A blagdan sv. Marka slavio se 25. travnja od najranijih vremena kršćanstva u koptskom i bizantinskom obredu, a u Rimu je taj datum prihvaćen u 11. stoljeću.

Takvoj nedovoljno jasnoj situaciji povezanoj uz godišnji datum Uskrsa pridodana je i poteškoća postojanja dvaju liturgijskih kalendara i različitih izračuna datuma Uskrsa: julijanskoga i gregorijanskoga što pojačava razdvajanje kršćanskih zajednica i to zbog datum središnje svetkovine koja je svima zajednička. Pridodamo li k tomu nepodudarnost lunarne i solarne godine, nejasnoće se umnažaju i ne čude žučne rasprave koje do danas nisu potpuno iščeznule.

U Rimu se Uskrs slavio u nedjelju nakon 14. nisanu koji je prvi proljetni mjesec židovskog kalendara kada se slavila pasha na uspomenu oslobođenja od egipatskog ropstva. Dok je u Rimu naglašavana nedjelja kao dan Kristova uskrsnuća, maloazijski su kršćani naglašavali Isusovu smrt koja se dogodila u vrijeme židovske pashe i slavili su središnju kršćansku svetkovinu uvijek 14. nisanu, bez obzira na to u koji dan u tjednu padne. Zbog toga su prozvani kvartodecimani. Sukobi su u drugoj polovici

drugoga stoljeća toliko eskalirali da je prijetio potpuni raskol, što je spriječeno samo upornim zauzimanjem lionskog biskupa sv. Ireneja i razboritosti pape Viktora (189. – 199.). Tijekom trećega stoljeća maloazijski će se kršćani prikloniti praksi rimske Crkve da Uskrs treba slaviti svake godine u nedjelju. Ali kad je došlo do pitanja kada će ta nedjelja biti dotične godine, tu su nastala razmimoilaženja koja traju i danas. Nesuglasice su dolazile od prakse slijeđenja dvaju različitih kalendarskih izračuna: židovskoga i rimskoga koji se ravnao prema izračunu aleksandrijskih astronoma koji su još u drugom stoljeću izračunali i predložili datum slavljenja Uskrsa za mnogo stoljeća unaprijed. Uzimajući u obzir njima raspoloživa tehnička sredstva, bili su zadivljujuće precizni i točni. Današnji astronomi vele da se izračun aleksandrijskih astronoma razlikuje tek za nekoliko sati od današnjih preciznijih izračuna.

Velik doprinos traganju za jedinstvenim datumom Uskrsa pružit će Nicejski sabor 325. godine, iako će se razlike zadržati negdje do 6. stoljeća kada je ustaljen jedinstven datum slavljenja Uskrsa što će potrajati do 1582. g. kada je papa Grgur XIII. korigirao stari julijanski kalendar po kome se još i danas ravnanju mnogi istočni kršćani.

Uzmemo li u obzir već iznesena načela o datumu Uskrsa, zaključujemo da Uskrs može biti najranije u nedjelju 22. ožujka. To će biti one godine kad se uštap pojavi na dan proljetnog ekvinoxija i da to bude subota. A najkasniji datum Uskrsa u godini može biti nedjelja 25. travnja. To se događa kada se uštap pojavi 18. travnja i da taj dan bude nedjelja. A to se događa veoma rijetko. Od uspostave gregorijanskog kalendara 1582. to se dogodilo samo četiri puta, a sljedeći put bit će tek 2190. godine. Uzimajući u obzir da se već duže vremena nastoji uvesti jedinstven i stalan kalendar prema kome bi Uskrs bio uvijek na isti datum u godini, možda svi navedeni izračuni i borbe postanu bespredmetni. Drugi vatikanski sabor u dodatku liturgijskoj konstituciji *Sacrosanctum Concilium* donosi izjavu o obnovi kalendara u kojoj izričito ističe: 1. *Sabor se ne protivi da se blagdan Uskrsa ustanovi na određenu nedjelju, uz pristanak svih na koje to spada ...* 2. *Sabor se ne suprotstavlja pokušajima uvođenja stalnog kalendara u svjetovno društvo.* U tom duhu još čekamo da se ostvari želja pape Pavla VI. izražena u pismu patrijarhu Dimitriju I. 1975. g. s naglaskom da zajednička vjera u Kristovo uskrsnuće traži i zajednički datum slavljenja pa predlaže da se slavljenje Uskrsa trajno smjesti na nedjelju nakon druge subote u travnju.

ZAŠTO OVE GODINE NISMO SLAVILI USKRS 24. OŽUJKA?

Na treću korizmenu nedjelju ove godine, preciznije na 24. dan mjeseca ožujka, jedan mladi angažirani kršćanin postavio mi je pitanje istaknuto u naslovu ovoga priloga i pri tom mi pokazao katolički kalendar za godinu 2019. u kojoj stoji da je početak proljeća bio 20. ožujka u 22 sata i 58 minuta, a uštap 21. ožujka u 2 sata i 43 minute. Poučen na vjeronauku da se Uskrs slavi u prvu nedjelju nakon prvoga proljetnog uštapa, zaključio je da se ove godine Uskrs trebao slaviti 24. ožujka jer su za to ispunjena oba uvjeta. Objasnio sam mu ukratko i popularno da se naša Crkva tradicionalno ravna prema izračunu aleksandrijskih astronoma prema kojima je prvi proljetni uštap trebao biti oko 3 sata ranije, dakle 20. ožujka nešto prije pola noći. Zbog toga je trebalo čekati sljedeći puni mjesec i nedjelju poslije toga. Bio je zadovoljan protumačenim, a meni je bio poticaj da o tome napišem ovaj prilog koji bi mogao pomoći pastoralnim radnicima u svagdanjem dušobrižništvu. A odgovor na pitanje iz naslova ovoga priloga glasi: zbog neusklađivanja s točnim astronomskim izračunima koji su gotovo zanemarivi.

BIBLIJSKO-TEOLOŠKA POZADINA I KOZMIČKA SIMBOLIKA

Sva navedena zapažanja i žučljive rasprave očituju važnost sadržaja koji je prouzročio sve to. A radi se o središnjem navještaju kršćanske vjere i obrednom obnavljanju spasenjskih događaja (*anamnesis*) smrti i uskrsnuća Kristova što se ostvarilo u vremenu slavljenja pashe. Vremenski to se zbilo u vrijeme prvoga proljetnog uštapa što će kozmičku pojavu neprekinute svjetlosti tijesno povezati u simboličko izražavanje vjere u konačnu pobjedu nad tamom smrti.

Isusova Posljednja večera, a osobito njegovo vidljivo pridruživanje učenicima osmi dan *dok bijahu za stolom* (Mk 16, 14), postaje oblik novoga zajedništva s Učiteljem obogaćen živom vjerom u uskrsnuće. Otajstveno obnavljanje Posljednje večere postaje tjedna kršćanska pasha u prvi dan po suboti naglašavajući time da je završeno vrijeme stare pashe. Taj dan za njih je postao Dan Gospodnji u kome se kršćani okupljaju da naviještaju poruku Svetoga pisma i lome kruh. I tako će nedjelja postati jedini specifični kršćanski blagdan, formirati tjedni kalendar i zadržati tu praksu sve do pred kraj drugoga stoljeća kada se uvodi godišnja svetkovina i stvara godišnji kršćanski kalendar.

Najstarije nama poznato svjedočanstvo o Uskrsu kao godišnjoj svetkovini nalazimo u maloazijskome apokrifnom spisu *Epi-*

stula apostolorum nastalom oko 140. godine. Prema tom spisu kršćani su slavili blagdan kršćanske pashe u noći između 14. i 15. nisana kao uspomenu Isusove smrti. Iz drugih sačuvanih izvora iz nešto kasnijeg vremena doznajemo da su kršćani pridavali blagdanu kršćanske pashe otajstveno obnavljanje cjelokupna Kristova djela otkupljenja od utjelovljenja do spasenjske smrti i uskrsnuća te slavnog uzašašća u nebesku slavu.

SIMBOLIKA NEPREKINUTE SVJETLOSTI

Stvarni događaji Isusove smrti i uskrsnuća temelj su i tjedne i godišnje svetkovine kršćanske pashe. Doživljaji apostola i malobrojne zajednice prvih kršćana pomogli su da se u tim događajima prepozna otajstveno ostvarenje Kristova spasiteljskog djela i uspostavi obredno obnavljanje tih djela. Činjenica što su se Isusova Posljednja večera i početak njegove muke zbili u noći između 14. i 15. nisana povezali su blagdan kršćanske pashe s početkom proljeća i punim mjesecom kad se ostvaruje fenomen neprekinute svjetlosti. Odmah, naime, nakon zalaska sunca pojavljuje se puni mjesec i svijetli sve do ponovne pojave sunčane svjetlosti. Ta simbolika neprekinute svjetlosti i, barem djelomično, nepostojanje noćne tame, postaju znak neprekinuta života nakon uskrsnuća. Ubrzo će oganj, svijeća i voda upotpuniti tu simboliku i približiti neshvatljivu tajnu Isusova i našega uskrsnuća u Kristu i vječnoga života s njime.

Kršćani su veoma rano počeli povezivati kozmičke pojave povezane sa sunčevom i mjesječevom svjetlošću s kršćanskim otajstvima i odgovarajućim blagdanima. Tako su izreku Ivana Krstitelja: *On treba da raste a ja da se umanjujem* (Iv 3, 30) povezali s početkom ljetnog ekvinocija kad dani počinju biti kraći, a noći duže. Toj su izjavi pridodali i anđelove riječi Mariji o Elizabeti: „Evo tvoje rođakinje Elizabete: i ona, u starosti svojoj, začela sina. I njoj nerotkinjom prozvanoj, ovo je već šesti mjesec“ (Lk 1, 36). Tako su doznali da je Ivan Krstitelj šest mjeseci stariji od Isusa, pa je i to utjecalo da se Božić slavi 25. prosinca u vrijeme zimskog solsticija kad mlado sunce s visine ponovno počinje rasti i dani produživati.

Ove misli o godišnjem datumu slavljenja Uskrsa neka nam ojačaju vjeru da ćemo se i mi osobno uključiti u konačno slavlje na nebesima. U tom duhu često se obraćajmo Kristu riječima crkvenog himna:

*Pobjedniče, kralju divan,
budi nama milostivan!*